

امام علی (ع) و حقوق بشر

دکتر سید مصطفی محقق داماد

یکی از مباحث مهم امروز جهان، حقوق بشر است. هر چند طرح مباحث حقوق بشر به شکل امروزی آن سابقه تاریخی چندانی ندارد، باید اعتراف کرد که طی قرن اخیر مطالب و مباحث آن رشد بسیار فزاینده داشته است. آنچه اکنون پیش روی شما است، نگاهی به اصول و مبانی و اهم مسایل حقوق بشر از دیدگاه علی (ع) است. باید اذعان کنیم که طرح بحث حقوق بشر از دیدگاه علی (ع) شاید بهترین شیوه در دستیابی به این حوزه حقوق است، زیرا علی (ع) به اعتراف همگان به عنوان بهترین شخص آگاه به اسلام بعد از پیغمبر است، از طرف دیگر وی مدتی اگرچه کوتاه به عنوان حاکم جامعه اسلامی زمامداری دولت اسلامی را عهده‌دار بوده و بیش از سایر دوره‌ها زمامداری آن حضرت با تنوع نژادها، زبانها، رنگ‌ها، ادیان، و سرزمین‌های مختلف روبرو شده است. از طرف دیگر گروه‌های سیاسی و عقیدتی و کلامی نیز حوزه حکومتی دولت اسلامی مطرح است. قبل از شیوه حکومتی علی (ع) تاریخ اسلام تجربه‌های تلخ و شیرین دیگر هم داشته است. همه اینها باعث می‌شود که درک مطالب و مباحث حقوق بشر از دیدگاه علی (ع) بسیار مهم و ملموس باشد.

البته تحلیل حقوقی بیانات و کردار آن حضرت بسیار مشکل است. زیرا آن امام نه یک حقوقدان صرف و نه یک معلم اخلاق و عرفان تنها و نه یک مربی تربیت صرف است، بلکه او عالم به وحی و عالم غیرمادی، انسان‌شناسی به تمام معنی، مفسر قرآن، بیان‌کننده نظام حقوقی اسلامی، حاکم و فرمانروا و دارای دهها صفات و عناوین دیگر است. و همین امور است که کار تحلیل را مشکل می‌سازد و تفکیک قواعد را دشوار. با این حال این مقاله نگاهی حقوقی پیرامون حقوق بشر از دیدگاه آن حضرت است.

پیدایش اصطلاح «حقوق بشر» در غرب

کلمه «حقوق بشر» به معنی اصطلاحی آن، حتی در سنت اندیشه و حقوق غرب هم سابقه تاریخی کهنی ندارد. اگر ما مثلاً کتب بزرگترین فیلسوف عصر روشنگرایی (قرن ۱۸) یعنی کانت را که بیش از هر فیلسوف دیگری انسان و کرامت او را ملاک و مبدأ فلسفه عملی خود قرار می‌دهد، در جستجوی این اصطلاح بررسی کنیم، اثری از کلمه «حقوق بشر» در آنها نمی‌یابیم.

در واقع این اصطلاح در متن یک نهضت اجتماعی و سیاسی در فرانسه به وجود آمده و از این رو